

DAILY ASSAM

ভাৰতীয় আদৰ্শত বৈৰাগ্য

তীৰ্থনাথ শৰ্মা

পাঠটো নিৰ্বাচন কৰাৰ উদ্দেশ্য :

ভাৰতবৰ্ষ এখন আদৰ্শ দেশ। ভাৰতীয় আদৰ্শৰ বিভিন্ন দিশৰ ক্ষেত্ৰত ত্যাগে প্ৰধান ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে। তাৰ লগে লগে বৈৰাগ্য অৰ্থাৎ বিষয়ৰ বা ইন্দ্ৰিয় ভোগৰ প্ৰতি অনাসক্তি ভাৰতীয় আদৰ্শৰে অন্য এক ধাৰা। মানুহে সমাজ পাতি বসবাস কৰে। জীৱনৰ বিভিন্ন স্তৰত বিভিন্ন ধৰ্ম পালন কৰাৰ কথা প্ৰাচীন গ্ৰন্থবোৰত লিখা আছে। জীৱনত কৰ্ম সাধন কৰাটোৱে মানুহৰ অন্যতম ধৰ্ম। কাম কৰিও নিৰাসক্তভাৱে থাকি মানুহে জীৱনৰ প্ৰকৃত সত্য উদ্ঘাটন কৰিব পাৰে। ইয়ে ভাৰতীয় আদৰ্শৰ বৈৰাগ্য। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক ভাৰতীয় আদৰ্শত বৈৰাগ্যৰ বিষয়ে ধাৰণা দিবৰ বাবেই পাঠটি নিৰ্বাচন কৰা হৈছে।

লেখক পৰিচিতি :

এই পাঠটিৰ লেখক তীৰ্থনাথ শৰ্মা অসমীয়া সাহিত্য জগতৰ এজন স্বনামধন্য ব্যক্তি। তীৰ্থনাথ শৰ্মাৰ জন্ম হয় ১৯১১ চনত আৰু মৃত্যু হয় ১৯৮৬ চনত। অসমীয়া সাহিত্যৰ বিশিষ্ট সমালোচক সাহিত্যিক তীৰ্থনাথ শৰ্মা গুৱাহাটীৰ প্ৰাগজ্যোতিষ মহাবিদ্যালয়ৰ প্ৰতিষ্ঠাপক অধ্যক্ষ। তেওঁ অসম সাহিত্য সভাৰ প্ৰাক্তন সভাপতিও। অসমীয়া সাহিত্যলৈ শৰ্মাই বিভিন্ন সম্ভাৰ আগবঢ়াই গৈছে। তেওঁৰ বিবিধ বিষয়ৰ আলোচনা গ্ৰন্থ হ'ল—‘মহাত্মাৰ বাণী’,

‘গান্ধীৰ শিক্ষাসাৰ’, ‘পঞ্চপুষ্প’, ‘ভক্তিবাদ’, ‘আউনীআটী সত্ৰৰ বুৰঞ্জী’, ‘ৰাঙ্গীৰ ৰাণী’, ‘বেণুধৰ শৰ্মাৰ জীৱনী’ আদি। শৰ্মাৰ দ্বাৰা সংকলিত গ্ৰন্থ হ’ল—‘প্ৰৱেশিকা কথা চানেকি’, ‘সাহিত্য সংগ্ৰহ’ আৰু ‘চানেকি পাঠ’। ‘কামসেন্দূৰ’ নামৰ এখন কবিতা পুথিও তেওঁ ৰচনা কৰে। ছদ্মনামেৰে লিখা কেইটামান গল্প আৰু অলেখ প্ৰবন্ধ বিভিন্ন আলোচনীত প্ৰকাশ পাইছে। অসম সাহিত্য সভাৰ মাকুম অধিবেশনৰ (১৯৭১) তেওঁ সভাপতি আছিল।

মূল পাঠ :

ভাৰতীয় আদৰ্শত ত্যাগ আৰু বৈৰাগ্যৰ স্থান অতি উচ্চ, কিন্তু এই ত্যাগ নোহোৱাৰ নালাগে বোলা ত্যাগ আৰু নোপোৱাৰ অসন্তোষত ওপজা বৈৰাগ্য নহয়। প্ৰকৃততে ত্যাগ বা বৈৰাগ্য এটা বিশেষ মনোধৰ্ম। নিষ্কৰ্মাৰ জিৰণি কথাটো যেনেকৈ অৰ্থহীন, নথকাৰ ত্যাগ আৰু লাগে লাগেকৈ হাবাথুৰি খাই নোপোৱাৰ পিছত বিৰক্তি ৰূপ বৈৰাগ্যও জীৱন-যুঁজত, পৰাজয় বৰণৰ তুল্যা থাকিও সংযতভাৱে ভোগ কৰা আৰু সংবিভাজনৰ দ্বাৰা সমৃদ্ধিৰ সদৃগতি ঘটোৱাহে প্ৰকৃত ত্যাগ। পালেও নিৰাসক্ত হৈ থকাতহে প্ৰকৃত বৈৰাগ্য। ভাৰতীয় আদৰ্শত গৃহস্থী জীৱনৰ কৰ্তব্য সম্পাদন কৰি উঠাৰ পিছতহে বানপ্ৰস্থ আৰু সন্ন্যাসৰ বিধান দিয়া হৈছে। সমাজৰ আগত দৰিদ্ৰ আৰু অভাৱে বেৰি থকা জীৱন এটাৰ দৈন্যচিত্ৰ এখন আমাৰ মূল শাস্ত্ৰবোৰে দাঙি ধৰা নাই। সেইদৰে নিষ্কৰ্মাৰ কেলেছৰা জীৱনধাৰাৰ প্ৰশংসাও কেতিয়াও কৰা নাই। ভাৰতীয় সংস্কৃতিৰ মূলাধাৰ বেদ। ঋক্বেদৰ মন্ত্ৰবিলাকত আৰু ঋষিসকলৰ প্ৰাৰ্থনাত এটা উজ্জ্বল সমৃদ্ধিময় জীৱনৰ কাৰণে এখন সমাজৰ প্ৰবল ধাউতিৰ পৰিচয় পোৱা যায়। উপনিষদৰ আধ্যাত্মিক শিখৰতো আমি সেই একে ধৰণৰ জীৱনাদৰ্শৰ নিৰ্দেশ দেখোঁ। এই আদৰ্শও কৰ্ম কৰাৰ আদৰ্শই, কেৱল সেই কৰ্ম কৰাৰ কৌশল বা মনোধৰ্মৰ কৰ্ষণ কৰাৰ উপদেশ পাওঁ। এই কৰ্ম কৰাৰ কৌশলকে পিছত ভগৱদ্গীতাত যোগ বা কৰ্মযোগ বুলি অভিহিত কৰা হৈছে।

এখন সমাজৰ আদৰ্শ কি তাক যদি জানিব খোজোঁ তেনেহ'লে সেই সমাজৰ উঠি অহা যুৱক বা অধ্যয়ন সমাপ্ত কৰি জীৱন সংগ্ৰামত প্ৰবৃত্ত হ'ব খোজা ছাত্ৰসকলৰ আগত সেই যুগৰ মনীষী আৰু শিক্ষকসকলে কি উপদেশ দিয়ে, কি আদৰ্শ পালনৰ কাৰণে উদগনি দিয়ে সেই কথাবোৰ অনুধাৱন কৰিব লাগিব। উপনিষদৰ যুগত শিক্ষা সাং কৰি গাৰ্হস্থ্য জীৱনত প্ৰৱেশ কৰিবলৈ উলটিব খোজা বিদ্যাৰ্থীক গুৰুৱে এইদৰে উপদেশ দিছিল :

‘সত্য ক'বা, ধৰ্ম আচৰণ কৰিবা। দৈনন্দিন অধ্যয়নৰ পৰা বিচ্যুত নহ'বা। আচাৰ্যক অতীষ্ট দক্ষিণা দি গৃহস্থাশ্ৰমত প্ৰৱেশ কৰি বংশধাৰা অক্ষুণ্ণ ৰাখিবা। সত্যৰ পৰা বিচ্যুত নহ'বা, ধৰ্মৰ অৰ্থাৎ কল্যাণকৰ পথৰ পৰা বিচ্যুত নহ'বা। নিজৰ মংগলৰ কাৰণে কৰণীয় কামৰ পৰা আঁতৰি নাথাকিবা। ধন-সম্পত্তি সংগ্ৰহ ৰূপ মংগলজনক কাৰ্য কৰিবা কিন্তু ধৰ্মপথৰ পৰা বিচ্যুত নোহোৱাকৈ থাকিবা। দেৱকাৰ্য আৰু পিতৃকাৰ্য বিষয়ত কেতিয়াও প্ৰমাদগ্ৰস্ত নহ'বা। মাতৃক দেৱতাৰ দৰে মানিবা, পিতৃক দেৱতাৰ দৰে মানিবা, আচাৰ্যক দেৱতাৰ দৰে মান্য কৰিবা। যিবোৰ অনিন্দনীয় কাম সেইবোৰ কৰিবা। ডাঙৰৰ যিবোৰ ভাল সেইবোৰ আচৰণ কৰিবা। ডাঙৰৰ যিবোৰ বেয়া সেইবোৰ পৰিহাৰ কৰিবা।’

দান কৰাৰ অৰ্থাৎ স্বেপাৰ্জিত ধন-সম্পদ কেনেকৈ সংবিভাজ্য—সমানে বিতৰণ কৰি ভোগ কৰিব, তাৰ উপদেশ দিছে। তাকো কিভাৱে দান কৰিব লাগে সেই বিষয়েও তৰুণ বিদ্যাৰ্থীক সোঁৱৰাই দিছে—

‘শ্ৰদ্ধয়া দেয়ম্, অশ্ৰদ্ধয়া অদেয়ম্, শ্ৰিয়া দেয়ম্, হ্ৰিয়া দেয়ম্, ভিয়া দেয়ম্, সংৱিদা দেয়ম্।’—শ্ৰদ্ধাৰে দান কৰিবা, অশ্ৰদ্ধাযুক্ত মন লৈ ‘নিদিলে নহয়’ এনেভাৱে দান কৰা-নকৰা সমান। শ্ৰিয়া অৰ্থাৎ সামৰ্থ্য অনুসাৰে দিবা—মোৰনো কি আছে? এতেকে নিদিওঁ এই ভাবি হাত সাৰিব নোৱাৰি। অথবা বহুত আছে কিন্তু অলপমান দি নামমাত্ৰ কৰাও নিন্দনীয়। সলজ্জভাৱে (হ্ৰিয়া) শাস্ত্ৰৰ প্ৰতি বা লোকৰ নিন্দাৰ ভয়ত মিত্ৰভাৱে (সংৱিদা) প্ৰেম ভাবত দিব লাগে।

তৈত্তিৰীয়া উপনিষদৰ কথাখিনি বিশেষভাৱে দকৈ গমি চাব লগা কথা। ইয়াত প্ৰথম উপদেশ হৈছে সত্য আৰু ধৰ্ম। সমাজ আৰু ব্যক্তি দুয়োটাৰে জীৱন কল্যাণকৰ আৰু সুখদায়ক হ'বলৈ আৰু পাৰত্ৰিক শ্ৰেয়ঃ লাভ কৰিবলৈ যি দুটা মহৎ গুণৰ কৰ্ষণ সমাজৰ প্ৰত্যেক ব্যক্তিয়ে কৰিব লাগে, যি নকৰিলে ব্যক্তি জীৱন আৰু লগে লগে সমাজ জীৱন দুঃখদায়ক, পীড়াজনক আৰু বিশৃংখল হয়, সেই কৰ্ষণীয় গুণ দুটা হ'ল—সত্য আৰু ধৰ্ম। বিদ্যা লাভৰ চৰম প্ৰাপ্য বা অৰ্জনীয় বিষয়ো এই দুটাই। গুৰুৱে এই দুটাৰ কথা কৈ প্ৰতিদিনৰ কৰণীয় কৰ্ম অধ্যয়নৰ কথা সোঁৱৰাই দিছে। এই নিত্য অধ্যয়ন সভ্য জীৱনৰ আৰু উন্নত আচৰণৰ অপৰিহাৰ্য অংগ। খাৱন-শোৱনৰ নিচিনা সদায় এৰিব নোৱৰা আৰু এৰিব নলগীয়া কৰণীয়। এইদৰে প্ৰধান কথাকেইটা কোৱাৰ পিছতহে আচাৰ্যই শিষ্যক নিজৰ মংগলৰ কাৰণে সৎ পথত থাকি ধন-সম্পদ আহৰণ কৰিবলৈ উপদেশ দিছে। ধন-সম্পদ বঢ়োৱাৰ ওপৰতে ব্যক্তিৰ সুখ আৰু সমাজৰ সমৃদ্ধি নিৰ্ভৰ কৰে। এই অৰ্থবৃদ্ধি উঠি অহা যুৱকৰ এটা ব্যক্তিগত আৰু সামাজিক উত্তৰ দায়িত্ব। সেই দেখি উপনিষদৰ আচাৰ্যই সেই কথা সতৰ্কভাৱে সোঁৱৰাই দিছে। তৈত্তিৰীয়া উপনিষদৰ দৰে আন এঠাইত আৰু স্পষ্টভাৱে কৈছে—‘অন্নং ন নিন্দ্যাৎ, অন্নং বহুকুৰীত তদ্ব্ৰতম্।’

ব্যক্তিৰ দায়িত্বৰ পৰিধি ক্ৰমাৎ আপোনাৰ পৰা পৰিয়াল, পৰিয়ালৰ পৰা সমাজ—এই তিনিটাৰ কথা সোঁৱৰাই দিছে—‘মাতৃ দেৱো ভৱ’, ‘আচাৰ্য দেৱো ভৱ’ আৰু ‘অতিথি দেৱো ভৱ’। পিতৃ-মাতৃয়ে পৰিয়ালৰ দায়িত্ব, আচাৰ্য আৰু অতিথিয়ে সমাজৰ দায়িত্বৰ কথা সূচাই দিছে। সংসাৰত প্ৰৱেশ কৰিব খোজা যুৱকে বুজা উচিত যে তেওঁ নিজৰ কাৰণে ডাঙৰ হোৱা নাই, নিজৰ কাৰণেই ধন-সম্পদ অৰ্জন কৰাৰ উপদেশ পোৱা নাই। নিজৰ কাৰণেও হয়, পৰিয়ালবৰ্গৰ কাৰণেও হয়, কিন্তু আচাৰ্য আৰু অতিথিয়ে প্ৰতিনিধিত্ব কৰা সমাজখনৰ কাৰণেও তেওঁৰ আৰ্জন অৰ্পিত কৰিব লাগে। বিদ্যাৰ্থীৰ সন্মুখত কৰ্মময় জীৱনৰ চিত্ৰ এটা এইখিনি উপদেশ-বাণীয়ে দাঙি ধৰিছে। ইয়াৰ পৰাই উপনিষদৰ প্ৰৱৰ্তিত জীৱনদৰ্শন সম্বন্ধীয় আভাস এটাও আমি পাবোঁ।

ঈশোপনিষদৰ প্ৰথম মন্ত্ৰটিত বিধিবাক্য আছে—‘ভুঞ্জীথাঃ’, নিষেধ বাক্য হ’ল—‘মা গৃধঃ’ (তেন ত্যক্তেন—ভুঞ্জীথাঃ মা গৃধঃ কস্যচিদ্ধনম্)। ‘ভুঞ্জীথাঃ’—ভোগ কাৰ, কিন্তু সাৰধান, ত্যক্তেন—ত্যাগ কৰিহে ভোগ কৰা। ‘মা গৃধঃ’—নিজে ত্যাগৰ ভাবত থাকি আৰু আনৰখিনিলাই আকাংক্ষা নকৰাকৈ ভোগ কৰাটোৱেই উপনিষদৰ বিধান। ভোগ এৰি দি বনবাসী আৰু লাওলোৱা হৈ থকাৰ কাৰণে উপদেশ দিয়া নাই। ভোগ কৰাৰ এই কৌশলটোকে পিছৰ যুগত কৰ্মযোগ বুলি বিশদ আলোচনা কৰা হৈছে।

উপনিষদৰ কৰ্মযোগৰ নিৰ্দেশত এইদৰে আছে—ওপৰত কোৱা প্ৰবৃত্তিৰে কাম কৰি এশ বছৰ জীয়াই থকা, জীয়াই থাকিবলৈ বাঞ্ছা কৰা। কাৰণ তুমি শৰীৰধাৰী মানুহ, তোমাৰ কাম কৰাৰ বাহিৰে আন উপায় নাই। কেৱল কামত লিপ্ত নোহোৱাকৈ নিৰাসক্ত হৈ কাম কৰিবলৈও শিকা। কামো কৰিবা আৰু সেই কামত লিপিত খায়ো নাথাকিবা, ইয়েই উপনিষদৰ কৰ্মযোগ। ভগৱদ্গীতাৰ কৰ্মযোগৰ বীজতত্ত্ব।

কঠিন শব্দ অৰ্থ :

বৈবাগ্য, বিবাগ	— বিষয় বা ইন্দ্ৰিয়ভোগৰ প্ৰতি অনাসক্তি।
কেলেছুৱা	— লোকৰ ঘৰত চাপি পেট পুহি থকা, চপনীয়া।
চাৰি আশ্ৰম	— ব্ৰহ্মচৰ্য, গাৰ্হস্থ, বানপ্ৰস্থ আৰু সন্ন্যাস।
পাৰত্ৰিক	— পৰলোক সম্বন্ধীয়, পৰলৌকিক।
শ্ৰেয়ঃ	— পৰম কল্যাণকৰ বস্তু, (ইয়াৰ বিপৰীতে ‘প্ৰেয়ঃ’—প্ৰেয়ঃ মানে আপাত ৰমণীয় বস্তু)।
অপ্ৰমাদী	— সতৰ্ক, সাৰধান।
অন্নং ন...তদ্ব্ৰতম্	— এই বাক্যকেইটা তৈত্তিৰীয় উপনিষদৰ পৰা লোৱা। ইয়াৰ অৰ্থ হৈছে —‘অন্ন অৰ্থাৎ

খাদ্যক নিন্দা কৰিব নালাগে। অন্ন যিমান
পাৰি বঢ়াব লাগে। এই অন্নবৃদ্ধি কাৰ্য এটা
ব্ৰত।’

আৰ্হি প্ৰশ্ন :

(ক) অতি চমু প্ৰশ্ন : (প্ৰতিটো প্ৰশ্নৰ মূল্যাংক - ১)

- ১। ভাৰতীয় আদৰ্শত বৈৰাগ্যৰ স্থান কেনেকুৱা?
- ২। ভাৰতীয় সংস্কৃতিৰ মূল আধাৰ কি?
- ৩। কৰ্ম কৰা কৌশলক ভগৱদ্গীতাত কি যোগ বুলি হৈছে?
- ৪। তীৰ্থনাথ শৰ্মাৰ কাব্য গ্ৰন্থখনৰ নাম কি?
- ৫। তৈত্তিৰীয়া উপনিষদৰ প্ৰথম উপদেশ কি?

(খ) চমু প্ৰশ্ন : (প্ৰতিটো প্ৰশ্নৰ মূল্যাংক - ২ অথবা ৩)

- ১। ভাৰতীয় আদৰ্শত বৈৰাগ্য পাঠটিত ‘সংবিভাজ্য’ শব্দটিয়ে কি সূচাইছে?
- ২। ‘শ্ৰদ্ধয়া দেয়ম্’ ‘অশ্ৰদ্ধয়া অদেয়ম্’ মানে কি?
- ৩। প্ৰকৃত ত্যাগ মানে কি বুজা?
- ৪। ঐশোপনিষদত ‘ভৃঞ্জীথাঃ’ মানে কি বুজাইছে?
- ৫। ‘অতিথি দেবো ভৱ’ মানে কি?

(গ) দীঘল প্ৰশ্ন : (প্ৰতিটো প্ৰশ্নৰ মূল্যাংক - ৪ অথবা ৫)

- ১। ‘ভাৰতীয় সংস্কৃতিৰ মূলাধাৰ বেদ’ — কথাষাৰ বহলাই লিখা।
- ২। চাৰি আশ্ৰম বুলিলে কি বুজা?
- ৩। বৈৰাগ্য মানে কি? ভাৰতীয় আদৰ্শত কেনেধৰণৰ বৈৰাগ্যৰ কথা কোৱা হৈছে?
- ৪। গুৰুৱে শিক্ষাৰ্থীক অধ্যয়ন সমাপ্ত হোৱাৰ পিছত কি কি উপদেশ দিছিল?

৫। 'ভাৰতীয় আদৰ্শত বৈৰাগ্য' পাঠটিৰ মূল কথাখিনি তোমাৰ ভাষাত চমুকৈ লিখা।

পাঠবোধ :

বিভিন্ন দেশৰ বিভিন্ন জাতিৰ জীৱন-যাপনৰ পৃথক পৃথক প্ৰণালী আছে। ভাৰতীয় সভ্যতা আৰু সংস্কৃতিত এক আদৰ্শ নিহিত হৈ আছে। বেদ আদি প্ৰাচীন পুথিবোৰে কৰ্মই যে ধৰ্ম সেই কথা ঘোষণা কৰিছে। সংযতভাৱে জীৱন যাপন কৰি প্ৰাপ্তিতো নিৰাসক্ত হৈ থকাজনেই হ'ল বৈৰাগী। ভাৰতীয় আদৰ্শত বৈৰাগ্যই প্ৰধান স্থান লাভ কৰিছে। উপনিষদৰ যুগত সত্য, ধৰ্ম, দৈনন্দিন অধ্যয়ন আৰু দানৰ ক্ষেত্ৰত কৰণীয় সম্পৰ্কে বিদ্যাৰ্থীক দিয়া উপদেশ সততে মন কৰিব লগীয়া বিষয়।

ওপৰঞ্চি তথ্য :

ভাৰতীয় আদৰ্শ বুলিলে বহুকেইটা দিশ প্ৰকট হৈ উঠে আৰু এই আদৰ্শৰ বিষয়ে প্ৰাচীন ভাৰতীয় গ্ৰন্থবোৰত সুন্দৰভাৱে উল্লেখ আছে। ভাৰতীয় আদৰ্শত জীৱনৰ চাৰিটা স্তৰৰ কথা উল্লেখ কৰা হৈছে। ইয়াক আশ্ৰম বোলা হয়। এইকেইটা হ'ল—ব্ৰহ্মাচৰ্য, গাৰ্হস্থ, বানপ্ৰস্থ আৰু সন্ন্যাস। প্ৰাচীন ভাৰতীয় সাহিত্যৰ অমূল্য গ্ৰন্থবোৰ হ'ল—বেদ, উপনিষদ, পুৰাণ আদি। ঋক্, যজুঃ, সাম আৰু অথৰ্ব—এই চাৰি বেদ হৈছে ভাৰতীয় সংস্কৃতিৰ মূল আধাৰ। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে এই গ্ৰন্থবোৰত যে জীৱন-যাপনৰ প্ৰণালীৰ কথা আছে সেই বিষয়ে অৱগত হ'ব। কৰ্মই ধৰ্ম—এয়া হৈছে ভগৱদ্গীতাৰ মূল বাণী।

শিক্ষকৰ প্ৰতি :

- ১। শিক্ষকে 'বৈৰাগ্য' শব্দৰ অৰ্থ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক বুজাই দিব।
- ২। ভাৰতীয় আদৰ্শ সম্পৰ্কেও ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক আভাস দিব।
- ৩। প্ৰাচীন ভাৰতীয় বেদ আদি গ্ৰন্থৰ এক চমু পৰিচয়ো ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক দিব লাগিব।

৪। ব্যক্তি, পৰিয়াল আৰু সমাজ — এই দিশত বিদ্যাৰ্থীৰ কৰণীয় কি, সেই বিষয়েও পাঠত থকা উদাহৰণৰ সহায়েৰে বুজাই দিব।

৫। শিক্ষকে ভাৰতীয় আদৰ্শত বৈৰাগ্যৰ স্থান কেনে ধৰণৰ, ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক সবলভাৱে বুজাই দিব।

